

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Z OBSAHU: R. STOLIČNÁ: Alimentárne tabu v svetových náboženských systémoch
M. MENCEJ: Predstavy o živote po smrti u starých Slovanov
D. BELKO: Magické predstavy, opatrenia a praktiky v humánnej etomedicíne
H. HLÔŠKOVÁ: Kategória minulosti v rozprávačskej stratégii
D. LUTHER: Research in towns and the formation of urban ethnology in Slovakia

Na obálke:

1. strana: Čarodejnice pri magických úkonoch na drevoryte zo 16. storočia. Z publikácie Slovensko II. Lud. Obzor, Bratislava 1975.

K článku D. Belka: Magické predstavy, opatrenia a praktiky v humánnej etnomedicíne

Preklady Martin Styán

Dear Reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia. This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions, etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of *Slovenský národopis* you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P. O. Box 57, Nám. Slobody 6
810 05 Bratislava
Slovakia

Electronic version accessible via Internet
[URL://www.savba.sk/logos/journals/ap/ap.html](http://www.savba.sk/logos/journals/ap/ap.html)

HLAVNÝ REDAKTOR

Milan Leščák

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Stanislav Brouček, Lubica Droppová, Božena Filová, Milan Kiripolský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist, Martin Mešťa, Ján Mjartan, Magdaléna Paríková, Ján Podolák, Zora Rusnáková, Peter Salner, Miroslav Válka

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlíšené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vyniechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.ceeol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ZDRAVICA BOŽENE FILOVEJ 275

ŠTÚDIE

- Stoličná, Rastislava: Alimentárne tabu v svetových náboženských systémoch 277
Menčej, Mirjam: Predstavy o živote po smrti u starých Slovanov 286
Belko, Dušan: Magické predstavy, opatrenia a praktiky v humánnej etnomedicíne 302
Hlôšková, Hana: Kategória minulosti v rozprávackej stratégii 319
Luther, Daniel: Research in towns and the formation of urban ethnology in Slovakia (Výskumy mest a formovanie urbánnej etnológie na Slovensku) ... 334

DISKUSIA

Buchtá, Stanislav: Transformačné peripetie slovenského poľnohospodárstva a zmeny vidieckej societys 345

MATERIÁLY

Páloviová, Mária: Príspevok k problematike hranice a hraničného pásma v susedských vzťahoch. 351

ROZHĽADY-SPRÁVY-GLOSY

- Za PhDr. Jarmilou Paličkovou, CSc. (Juraj Zajonc) 357
K životnému jubileu pani Eleny Prandovej (Ema Drábiková) 360
Mikuláš Mušinka šesťdesiatník (Viera Gašparíková) 361
IV. Kongres EASA (Juraj Podoba) 365
11. International Ethnological Food Research Conference (Rastislava Stoličná) 369
Obrazový a zvukový záznam vo vývine etnografie (Olga Danglova) 371
Ludové umenie – regres a regenerácia (Olga Danglova) 374
Odborne i populárne o paličkovanej čipke (Juraj Zajonc) 378
Medzinárodné frazeologické sympózium EUOPHRAS '95 (Susanne Hosse) 379
Etnologický film v Göttingene (René Lúžica) 382
Etnografická výstava roka v SNM-EM (Marta Pastieriková) 384
RECENZIE-ANOTÁCIE

CONTENTS

CONGRATULATION TO BOŽENA FILOVÁ 275

STUDIES

- Stoličná, Rastislava: The alimentary tabu in the world religions 277
Menčej, Mirjam: The life after death by ancient Slavs 286
Belko, Dušan: Magic ideas, measurs and practices in the human ethnomedicine 302
Hlôšková, Hana: The category of the past in story telling strategies 319
Luther, Daniel: Research in towns and the formation of urban ethnology in Slovakia 334

DISCUSSION

Buchtá, Stanislav: Transformation problems of Slovak agriculture and changes of rural society 345

MATERIALS

Páloviová, Mária: Contribution to the problem of borderlines, boundaries and their reflection in neighbourly relations 351

HORIZONS-NEWS-GLOSSARY

- An obituary for PhDr. Jarmila Paličková, CSc. (Juraj Zajonc) 357
The anniversary of Elena Prandová (Ema Drábiková) 360
Mikuláš Mušinka is sixty (Viera Gašparíková) 361
IV. Congress of EASA (Juraj Podoba) 365
11th International Ethnological Food Research Conference (Rastislava Stoličná) 369
Visual and sound records in the development of ethnography (Olga Danglova) 371
Folk art – regress and regeneration (Olga Danglova) 374
About folk bobbin lace – scholarly and popular marmer (Juraj Zajonc) 378
International Phraseological Conference EUOPHRAS '95 (Susanne Hosse) 379
Ethnological film in Göttingen (René Lúžica) 382
Ethnographic exhibition of the year in Slovak National Museum - Ethnographic museum in Martin (Marta Pastieriková) 384
BOOKREVIEWS-ANNOTATIONS

ZDRAVICA BOŽENE FILOVEJ

Redakcia Slovenského národopisu nezvykne pri životných jubileách významných osobností uverejňovať gratulácie na prvých stranách časopisu. Robilo sa to v minulosti len výnimcoľne pri nariadeniach, ktoré „odporúčali“ uverejnenie oslavného článku pri životnom výročí politika alebo osláv významných udalostí. Výnimka, ktorú sme sa rozhodli urobiť v tomto čísle, patrí dlhoročnej šéfredaktorke Slovenského národopisu a riaditeľke Národopisného ústavu SAV, členke korešpondentke SAV Božene Filovej.

Pred desiatimi rokmi napísal o jubilantke rozsiahlejšie hodnotenie jej zástoja v slovenskej národopisnej vede Ján Michálek. Je to výstižné a zároveň úprimné vyjadrenie tých istých pocitov a hodnotení, ktoré sa mi tisnú do pera i teraz s odstupom desiatich rokov, kedy by už zorné uhly i stanoviská mali byť strohejšie a prejsť neúprosným sitom kritického dejinného pohľadu. Mne sa tak isto ako profesorovi Michálkovi zdá, že ocenenie práce Boženy Filovej bude čoraz komplikovanejšie. Každodenné situácie, ktoré sme spolu za tri desaťročia prežili a ktoré rozhodovali nielen o životných a vedeckých osudoch konkrétnych ľudí, ale často o existencii celého pracoviska, ale i podob vedy nezostanú pravdepodobne v nijakých dokumentoch. Písanie memoárov nie je silnou stránkou slovenských etnológov (bol by som rád, keby to niekto zo staršej generácie vyvrátil a mám tým na mysli i našu „pani riaditeľku“).

Božena Filová (25. 9. 1926) sa narodila v znamení Váh. Ak je od tohto slova i znamenia odvodený prívästok rozvážny, tak jubilantka ideálne napĺňa svoje osudom určené poslanie.

Mladší kolegovia si asi už nedokážu predstaviť, čo to bolo prevziať vo veku necelých tridsať rokov jedno akademické pracovisko a previesť ho úskaliami spoločenskej, a najmä politickej riavy päťdesiatych, šesťdesiatych, sedemdesiatych i osiemdesiatych rokov. Popri riadení pracoviska redigovala tridsať ročníkov časopisu Slovenský národopis. Profilovala základné úlohy národopisnej vedy tak, aby tu zostala spolahlivá a nadčasová poznatková základňa. Vyvinula úsilie na hľadanie nových cest pre slovenskú vedu, aby ostala i v širších medzinárodných kontextoch. Postupne vydávala základné diela o slovenskej ľudovej kultúre. Pani riaditeľka, ako ju zvykneme i teraz oslovovala, bola dámou nielen cez svoj spoločensky nadobudnutý status dobrej manželky a matky, ale bola „dámou“ cez svoje životné postoje a ľudský rozmer. Porozumenie a tolerancia, ktoré vládlo najmä jej zásluhou na pracovisku spôsobilo, že Národopisný ústav SAV sa pokladal za ostrov slobodnej výmeny názorov, veľmi dobrou štartovacou dráhou pre mladých vedcov, skúšajúcich experimentovať a poznávať centrum vedeckého života v tejto vede.

Len v takomto ovzduší mohli vzniknúť početné syntetické práce, ktorých vrcholom je Etnografický atlas Slovenska, ktorému Božena Filová venovala veľa energie a intelektuálneho úsilia.

Vtisla svoju intelektuálnu pečať celému radu monografií a štúdií, aj keď to nie je uvedené v citáciach a bibliografických údajoch. I to je obrátená a horšia strana mince v práci vedúceho pracovníka, ktorý sa často rozdáva myšlienke a spolupracovníkom na úkor vlastnej osobnej kariéry. O tom by azda mohli podať svedectvo jej ašpiranti, ale i ostatní „mladí“ pracovníci, ktorí vyrástli v NÚ SAV.

Nebude ľahké historikovi povojnovej slovenskej etnológie objektívne zaradiť jej vedeckú, organizačnú, a najmä koncepčnú prácu do prúdu slovenskej vedy. Možno táto zdravica,

aj pokus J. Michálka o zhodnotenie trochu pomôžu v orientácii. Tu si pomôžem citátom charakteristiky J. Michálka: „Pravda, ocenenia a uznania – odborné, spoločenské i morálne už prišli a niet pochyb, že budú po zásluhe nasledovať aj ďalšie. Ale aj medzi tými najzvučnejšími bude mať pre jubilantku Boženu Filovú zvuk najčistejší a veľkú váhu dobré slovo uznania kolegov a súdruhov v práci.“

Neviem, či sa mi týmto mojím textom podarilo podčiarknuť úmysel a vyslovit jasne ono „dobré slovo uznania“. Redakcia časopisu Slovenský národopis venuje na znak úcty k vykonanej práci pre časopis toto číslo jubilantke, a zároveň i v mene celej národopisnej obce jej želá veľa zdravia, rodinnej pohody a jej príslovečného životného optimizmu.

Mnogaja ljeta!

MILAN LEŠČÁK

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r.o.

Ročník 44, 1996, číslo 3
Vychádza štvrfročne

Hlavný redaktor:
Doc. PhDr. Milan Leščák, CSc.

Výkonná redaktorka:
PhDr. Zora Vanovičová

Redakčná rada: PhDr. Stanislav Brouček, CSc., Doc. Lubica Droppová, CSc., PhDr. Božena Filová, CSc., PhDr. Milan Kiripolský, PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, CSc., PhDr. Jan Krist, PhDr. Martin Mešša, PhDr. Ján Mjartan, DrSc., PhDr. Magdaléna Paríková, CSc., Prof. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Zora Rusnáková, CSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr. Miroslav Válka.

Adresa redakcie: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava
Registr. č. 7091

Cena 39,- Sk (jednotlivé číslo), celoročné predplatné 156,- Sk
Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma Slovak Academic Press,
spol. s r. o. P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava

SLOVAK ETHNOLOGY
Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences
Vol. 44, 1996, Number 3
Editors: Milan Leščák, Zora Vanovičová
Address of Editor: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovakia
Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava,
Slovakia and Slovart, A.C., odd. časopisov, Jakubovo nám. 12, 811 09 Bratislava

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE
Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences
Année 44, 1996, No 3
Rédacteurs: Milan Leščák, Zora Vanovičová
Adresse de la rédaction: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE
Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 44, 1996, Nr. 3
Redakteure: Milan Leščák, Zora Vanovičová
Redaktion: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

ISSN 1335-1303

MIČ 49 616

SAP
STAVKOVSKÝ A SOKOLOVSKÝ